سریزه

الحمدلله والصلا ة والسلام علی سیدنا رسول الله وخا تم ا لانبیاء محمد بن عبدالله وعلی آله وصحبه ومن وا لاه وعلی من اتبع هداه فی شئون حیاته یوم الدین .امابعد :فاعـــوذبالله من الشیطن الرجیم ، بسم الله الرحمن الرحیم ة

کله چې نړۍ له انسانانو بې برخې وه دا مهال هیڅ ساکښ دځمکې پرمخ غوړیدلی قدم نه ؤایښی او چوپه خوره فضا وه خو څو شیبې لانه وې تیرې شوې چې یو عجیب او غریب خلقت دځمکې مخ ته داسې پیغام راوړ چې هیچا یې تصور نه شو کولی تر دې چې دځمکې واکمني یې دخلافت په نوم ورته وسپارله او هرڅه ئې ورته تابع کړل ترڅو داسې ریاست پر مخ یوسي چې مثال یې لاتر اوسه نه وي پیداشوی، نو دهمدې سره جوخت ددولت کلیمې خپل مقام تر لاسه کړ او په خپلوټولوچار و کې یې موجودیت په ثبوت ورساوه دوخت په تېرېدو سره دنړۍ په هرګوډ، ګوډکې دافرادو تعداد زیات او بیلا بېل قدرتونه رامنځته شوچې ټول په خپل مربوطه معین قلمروکې په فعالیت لګیا وه ،خو ددوی فعا لیتونو ډیر ابتدایي شکل درلود او نه یې شوکولی چې د ټولنې هراړخیز جوانب ترکنترول ،ا و مرا قبت لاندې ونیسي، بلکې هرڅه دوخت دغواکمنانو په خوښه ترسره کېدل هماغه ؤ چې د ټولنې افراد یو بل سره داسې نږدې شول ترڅو واحد مرکزي قدرت ته تابع وي چې له ډیرو هلو ځلو وروسته نړیوال په رښتیا هم پدې بریالي شول چې پخپله اړونـده ټولنه کې داسې سیاسي تشکیلات ایجادکړي چې دیوې خوا دټولنې ګټې او منا فع او د بلې خوا د ا تباعو حقوق اوامتیا زات حمایت کړي تردې چې دغه سیاسي تشکیلات ددولت تر عنوان لاندې یو د بل پسې ترتیب او تنظیم شول.

نن ورځ هر بشر پدې پوهیږي چې پرته له ټولنې او دولت ژوند کول یو ګران او ستونزمن کار او حتی ناممکن دی ،نو په همدې منظور دځمکې پرمخ مختلف ارګانونه موجود دي ترڅو په ټولنه کې له یوې خوا نظم او امنیت برقرار او د بلې خوا خپلو اتباعو ته په مختلفو ساحو مثلاً سیاسي،اجتماعي،اقتصادي اوداسې نوروکې سهولتونه برابرکړي ،د بلې خوا دولتونو ته په بین المللي سطحه یو لوړ مقام حاصل دی او د عمومي بین المللي حقوقو یوه مهمه موضوع تشکیلوي ،نو ما هم د خپلې تحصیلي دورې په پای کې غوره وګڼله تر څو د «د نړیوال جګړېز اصول» تر عنوان لاندې یو څه معلومات راټول کړم، زما موضوع د درې فصلونو درلودونکې ده چې په لمړي فصل کې مې د دولت په رابطه تعریفات،په تیوریکي او عمل لحاظ د دولتونو رامنځ

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته کيدل د بحث لاندي نيولي په دوهم فصل کي مي د جګړي حقوق يانړيوال بشرپال بحث کړي او په دريم فصل کي مي د نړيوال جګړيز او په اصول باندي بحث کړي دي چه انشاءالله هر موضوع به په تفصيل سره د بحث لاندي ونيسم .

موضوع تګلاره :

لکه څرنګه چي دا موضوع يوه ډيره مغلقه او پيچيده موضوع ده نو په همدي بنا موږ نه شي کولاي چي دا موضوع موږ د ميداني يا تحليلي څيړني له لاري څيړو نو لازمي ده چي د دي موضوع په څيړنه کي د کتابي روش او تګلاري څخه استفاده وکړو چي په دي ليکنه کي موږ د مختلفو کتابونو او ليکوالانو د نظرونو او انټرنيټي سايټونو څخه استفاده کړي ده هيله مند يم چي لوستونکي به ور څخه موثره ګټه پورته کړي او علمي تنده يې پرې ماته شي .

نړۍ ډيرو اړونده سازمانونو او د نړۍ پرمختللو هيوادونو له خوا منل شوي دي په اړوند يي صراحت ورکو او پري بحث کوو اميد وار يم چي تر ډيره بريده مو د جګړيز اصلو اصلي تصوير څرګند کړي وي .

د موضوع پلان :

لکه څرنګه چي موږ مخکي هم يادونه وکړه چي دا موضوع يوه ډيره پراخه موضوع ده نو په همدي اساس موږ دا ليکنه په دريو فصلونو لمړي مو بيا په دريو مبحثونو چي عمومي معلومات ، پيژندنه او د جګړي د نړيوالو حقوقو منابع او دويم فصل مو بيا په څلورو مبحثونو ويشلي چي جګړي حقوق ، جګړي مفهوم د نړيوالو حقوقو له نظره د جګړي عناصر او د جګړي بشرپاله حقوقو بنسټيز حقوق او دريم فصل موبيا په دوه مباحثو ويشلي چي جګړيز اصول د اسلام د نظره او جګړيز اصول د ژينوا د کنوانسيون له نظره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لـومړی فصل

عمومي معلومات

څرنګه چې د جنګ نړیوال حقوق،هم په ملي او هم په نړیواله سطحه موضوع ده،خو له بلې خوا دا داسې یوه موضوع ده چې اکثره وخت د نړۍ د لویو قدرتونو د جنګالیو لخوا د پښو لاندې شوې ده.ددې سبب دا کیداې شي چې له یوې خوا د تاریخ په اوږدو کې د جنګ لپاره څوک د کومو قواعدو مقید نه وه،د بله اړخه په نړیواله کچه کومو الزامي جنګي قواعدو هم وجود او شتون نه درلود ،او ښه جنګیالې هغه ګڼل کېده چې په خورا وحشت خپل دښمن وځپې،اندامونه یې پرې کړي،دارائي یې لوټ کړي،دسړو څخه یې غلامانو او ښځو څخه یې د جنسي اهدافو او غرایزو د پوره کولو کار واخلي.

اسماني ادیانو په دې اړوند وخت په وخت خپل تعلیمات نړیوالو ته عرضه کړي دي چې د وخت په تیریدو یا هیر شوي دي او یا هم تحریف شوي دي،چې له دې منځه د اسلام مبارک دین نه یواځې د سولې په وخت کې بلکې د جنګ په وخت کې هم خپل پیروان بې لارښوونې پرینښودل او د جنګ مکمل اصول یې ورته وړاندې کړه،چې ددې بحث په اوږدو کې به ځاې په ځاې د پرتلې په ضمن کې ورڅخه یادونه وشي.

لومړي مبحث: جګړې دنړیوالوحقوقوپیژندنه

د جګړې نړیوال حقوق د بشردوستانه حقوقو،یوه څانګه ده،چې نظر و هغه پراختیا،تکامل او تحول ته چې نوموړي حقوق یې له یوې ورځې څخه بلې ته کوي،ددې خبرې ایجاب کوي ترڅو د نړیوالو حقوقود یو مستقلې رشتې او د یو جامع سیستم په حیث تبارز وکړي.

فلهذا د جګړې نړیوال حقوق د عمومي نړیوالو حقوقو د قواعدو او مقرراتو هغه مجموعه ده کوم چې د انساني افرادو د حقوقو د حمایت په ضمن کې،که هغه جنګیالې وي یا غیرجنګیالې،همدارنګه د غیر نظامي اموالو او د ښکېلو طرفونو حقوق په جګړه کې ولو که جګړه بین المللي یا غیر بین المللي وي.په دواړو صفتونو کې د دغو ښکېلو اړخونو واجبات او مسولیتونه هم تعینوي یا یې تر مطالعې لاندې نیسي.

همدارنګه د جګړې یا د جنګ حقوق داسې هم تعریف شوي دي.د جنګ حقوق د هغه بین المللي حقوقو د قواعدو مجموعې ته ویل کیږي چې د متخاصمو هیوادونو پر مناسباتو د جګړې په وخت

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې حاکم وي.همدارنګه د هغه قواعدو مجموعه ده چې د متخاصمو اړخونو او بې طرفه هیوادونو ترمنځ په مناسباتو حاکم وي.علاوتا د جنګ حقوق پر غیربین المللي مخاصماتو لکه داخلي منازعاتو او نورو باندې هم څارنه کوي،ځیني هغه خلک چې د جنګ د لفظ مخالف دي هغوي د حقوق جنګ او بشر دوستانه حقوقو ترمنځ تفکیک کوي خو ځیني په دې عقیده دي چې بشردوستانه نړیوال حقوق د جنګ د حقوقو یوه برخه تشکیلوي چې حمایوي جنبه لري،حمایوي جنبې څخه یې هدف د ټولو افرادو څخه که هغه نظامیان وي او که غیري نظامیان،او یا هم غیري نظامي اهداف او اموال وي.

همدارنګه د ټولو هغه مواردو حمایت چې افراد او هیوادونه د جنګ په وخت کې د هغه رعایت کولو ته التزام او تعهد لري.دا پداسې حال کې دي چې د جنګ د حقوقو د بلې برخې محتویات لنډ موضوعات تشکیلوي،لکه د جنګ مفهوم،متقابله نظامي اشغال او بالاخره د بې طرفۍ موضوع.

دویم مبحث- تاریخي سیر

ټولني له پیدا ښت څخه ترننه د انسانانو تر منځ جګړې شوي دي ,وکیږي دغه جګړې دوخت په تیریدو سره د یو لړ مقرراتو او پرنسیپونو تابع ګرځول شوي دي.

مثلاً په لرغوني زمانه د (حمورابي)په لوایحو کې د نښتو او جګړو په اړه ځیني لارښووني موجودې وې.[1] خو دجګړې د حقوقو په اړه لومړنۍ او مدون قانون چې په لومړي ځل د یوه دولت لخوا د وسلوالو ځواکونو لپاره جوړ شو د (لیبرقوانینو)ټولګه وه.

دوضعي قوانینودغه ټولګه دامریکایي حقوقپوه (فرانیس لیبر)لخوا په

۱۸۶۳مکالکېت دوینشو.لیبردغه ټولګه دامریکادولت په غوښتنه چمتو کړه.

په دې ټولګه کې د هغو سرتېرو د کړنو او سلوکونو په اړه مقررات ځاي پر ځاي شوي وو.چې امریکا په کورنۍ جګړه کې ښکېل وو،خودا یوازې یو کورنۍ یا ملي قانون وو چې د امریکا متحده ایالتونو دننه یې د جګړې حقوق په ډاګه کول.

بیګدلي محمد رضاضیایي،حقوق بین اللملي بشردوستانه،مخ،۲۶،۱۳۹۴،انتشارات ګنج دانش،تهران ایران

[1] بیګدلي محمد رضاضیایي، حقوق بین اللملي عمومي،مخ،۵۵۵،۱۳۸۴، انتشارات ګنج دانش،تهران ایران

(c) ketabton.com: The Digital Library

په نړیوالوعمومي حقوقوکې اوسني نړیوال بشر پال حقوق دیوه سویسي سوداګر اوبشرپال (هنري دونانت)له هڅو سرچینه اخلي.په ۱۸۵۹مکالکېدفرانسیااواتریشترمنځپه (سلفرنیو) سیمه کې یوه سخته خونړۍجګړهرامنځته کېږي په دې جګړه کې عامه خلکوته سخته مرګژ[2]وبله اوړي.

د جګړې په میدان کې هري خواته مړي او زخمیان پراته وي او څوک نه وي چې رسیدنه ورته وکړئ.سویسي سوداګر هنري دونانت ددې صحنې په لیدوسخت خواشیني کېږي اود (سلفرینوخاطراتو)پنوم یو کتاب لیکي.نوموړي پدې کتاب کې په سلفرینو کې دبشري جنایت او تېري دغندنې ترځنګ وړاندیز کوي چې د بشري خواخوږۍ له مخې دې په جګړه کې زیانمنو او ټپیانو ته باید لاژم امکانات او مرستي برابري شي دونانت همدارنګه وړاندیز وکړ چې دغه هدف درسیدو لپاره لومړۍ باید دغړو هېوادونو ترمنځ یو تړون لاسلیک شي اوبیا دغه تړون د اجرا لپاره دې یوه کمیتیه جوړه شي.

هنري لمړي وړاندیز په ۱۷۶۳مکالکېدجینوا کنوانسیون د لاسلیک لامل شو د جینوا د ۱۸۶۳مکالکنوانسیون په حقیقت کېداوسني وبشردوستانه حقوقولومړنۍعملیه څګنل کیږي.همدارنګه ده نري دویم وړاندیزله مخې دجګړې له قربانیانواوپه جګړه کېدبشري حقونودرعایت موخه به دسره صلیب کمیتیه جوړه شوه.

که څه هم جینوا ۱۸۶۳مکالک نوانسیون دجګړې په ډګرکې دټپیانوتردرملني پورېم حدودو،خودجګړې بشرپاله حقونوپه برخه کېدالومړني ګاموچې راتلونکودغه دولتونونواومهاهدوت هیبلاره پرانیسته دجینیواد۱۸۶۳مکالترلومړي تړونوروست دجګړې په ډګرکې دبشري حقونودرعات په برخه کې درې الحاقې پرتوکولونه په ترتیب لاسلیک شوي چې شرحه یې په لاندې ډول ده.

۱-دپاریساعلامیه۱۸۵۶

۲-دټپیانو،ناروغانواودروغتیایپکارکونکوپه اړه دجینیواکنوانسیون۱۸۶۳مکال.

۳-دیوشمیروسلودنه کاروني په اړه سنپټرزیورګاعلامیه۱۸۶۸مکال.

۴-دنظامي او غیري نظامي وګړو تر منځ د توپیر څرګندولو په اړه د بروکسل اعلامیه ۱۸۷۴مکال

[2]مخ،۲۵۶۱امیدي ،علي.حقوق بین الملل :از نظریه تا عمل .تهران ،نشر میزان،۱۳۸۸،

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵-دځمکنیوجګړوپه برخه کېدقوانینواوعرفونودرعایت اودسمندري جګړوپه اړه دجینیوادا ۱۸۶۳مکالدمقرراتودپلي کیدویاپلي کولوپه موخه دلاهایک نوانسیون۱۸۹۹مکال.

۶-د ۱۸۹۹م کال پر کنوانسیون د بیا کتنې لپاره د لاهاي د ۱۹۰۷مکالکنوانسیون.

۷-دروغتیایي خدمتونودچمتوکوونکوبیړیودناپیلتوب په اړه ژمن لیک۱۹۰۴مکال.

۸-په جګړه کېدزه رجنوبي هوښه کوونکویانوروګازونواوبیالوژیک یوسلودکارونې دمخنیوي په اړه دجینیواپروتوکول۱۹۲۵مکال.

۹-له جنګ ښاسیرانوسره دچلندپه اړه دجینیواکنوانسیون۱۹۲۹مکال.

۱۰-ټولوژني یاجینوسایډدمخنیوي نړیوال کنوانسیون۱۹۴۸مکال.

۱۱-دجینیوادا ۱۹۴۹مکال څلورمک نوانسیون چې لاندې اساسي موضوعات په کې تصویبشول.

۱-دجګړې په ډګرکېدوسلوالوځواکونودټپیانو او ناروغانو ژوند ته پاملرنه.

۲-په سمندرکېدوسلوالوځواکونوټپیانو،ناروغانواودویجاړوشوي وبیړي وبیرته پاتي شونوژوندته پاملرنه.

۳-له جنګي اسیرانوسرهچلند.

۴-دجګړې پرمهال له ملک یوګړوخخه ملاتړ.

۱۲-دسمندري جګړې په اړه دلندن پروتوکول۱۹۳۰مکال.

۱۳-دجګړې پرمهال دتاریخي ابداتو،علمي اوهنري مرکزونودخوندیتوب په اړه د۱۹۳۵مکال تړون.

۱۴-دکیمیاوي وسلودکارونې،ساتنې،تولید ،پرمخبیولواوویجاړولوکنوانسیون۱۹۹۳مکال.

۱۵-دانسان ضدماینونودجوړوني،ساتنېاوتجارتدمخنیوي کنوانسیون۱۹۹۷مکال.

۱۶-دنړیوالې جنایي محکمې اساسنامه ۱۹۹۸مکال.

۱۷-دماشوم،سرتیروپه اړه دماشومانودکنوانسیونالحاقي پروتوکول۲۰۰۰مکال.

جینیوا او دیته ورته نور نړیوال کنوانسیونونه چې د جګړې د حقوقو په برخه کې لاسلیک شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په جګړه کې د بشر دوستانه حقونو د رعایت لپاره یو حقوقي چوکاټ برابروي،اوس مهال د نړۍ څه باندې ۱۹۶ هېوادونه د جینیوا له کنوانسیون سره یوځای شوي چې افغانستان یې هم غړی دی.

افغانستان له جینیوا له څلورم کنوانسیون سره په ۱۹۵۴ م کال کې وځای شوا وبیا لومړی او دویم الحاقي پروتوکولونه یې په ۲۰۰۹ م کال ک پلاسلیک کړل.لومړی پروتوکول په ۱۹۷۷ م کال کلې په نړیواله جګړه کېدقربانیانواودویم یې په ۱۹۷۷ م کال کورنۍ جګړه کېدقربانیانو د ژوند د خوندیتوب په اړه دي.

دریم مبحث- جګړې د نړیوالو حقوقو منابع

څرنګه چې وسله والې جګړې یوه بشري نړیواله پدیده او ډیره اوږده مخې نه لري،نو د جنګ قواعد او حقوق چې وروسته په بشر دوستانه حقوقو یې شهرت وموند هم پخوانۍ مخینه لري،چې خپله د نړیوالو عمومي حقوقو په ضمن کې هم د بحث لاندې نیول شوي دي.همدارنګه د بشر د پیدا ښت سره الهي او سماوي ارشادات د انبیاو علیهم السلام پواسطه خلکوته وړاندې شوي دي چې موږ به د اسلام په مبارک دین کې د جنګې هدایاتو او قواعدو نمونې چې پیغمبر صلي الله علیه وسلم خپلو سرتیرو صحابه و ته کړي دي.

بشر دوستانه اصول او قواعد اساسا عرفي ریشه لري،چې مدون ډول د اولسمې پیړۍ په اواخرو کې منځته راغلي دي.د مثال په ډول په ۱۶۲۰ م کال کې د(جنګ او سولې حقوق)په نوم کتاب او د(حقوق او جنګې عدالت)په نوم کتاب چې په ۱۶۵۰ م کال کې لیکل شوي دي.د یادونې وړ دي.د موضوع د ښه اسانتیا لپاره له نوموړو منابعو څخه هره یوه یې په لنډ ډول تشریح کوو.[13]

لومړی مطلب- د بشردوستانه حقوقو بنسټیز اصول

د بشر دوستانه حقوقو بنسټیز اصول د بشر دوستانه حقوقو د منابعو په هکله چې خبره د یادولو وړ ده ،هغه داده چې د دغه حقوقو منابع د عمومي نړیوالو حقوق څخه په کامل ډول جدا نه دي،خو کوم شي چې مهم دي هغه د جګړې په نړیوالو حقوقو کې د منابعو څخه علاوه د یو لړ اصولو شتون دي چې پدې زمینه کې یې د منابعو څخه اهمیت زیات دي او د [4]جګړې په وخت کې د بشري

---

[13] ۱بیګدلي محمد رضیاضیایي،حقوق بشردوستانه،

[14] ۱مخکېني ماخذ ،مخ،۲۹ ،۳۳

۲ضیایي،بیګدلي،حقوق بشردوستانه بین الملل،مخ، ۳۱

۳یوګوسلاویا د بالکان د هیوادونو څخه ده،چې د اروپا په جنوب کې واقع ده،(۲۵۵۸۰۰)کیلو متره مربع مساحت لري او ۳۳ میلونه نفوس لري.د کمونیزم د ماتې څخه وروسته یوګوسلاویا هم تجزیه شوه او په څلورو برخو وویشل شوه چې عبارت دي له بوسنیا ،صربیا ،کروشیا

(c) ketabton.com: The Digital Library

حقوقو ټول قواعد ورڅخه په کلکه متاثره دي،چې په هيڅ صورت د دغه قواعدوتکر د يادو شوو اصولو سره د منلو وړ نه دي،چې دغه قواعد عبارت دي له انساني کرامت اصل،د انساني رفتار او د تبعيض د نه شتون اصل،د نظامي اړتيا د شتون اصل،د بې ځايه کړاو او د درد د تحميل د ممنوعيت اصل،او د مارتنس اصل چې هدف يې دا دي چې(جنګيالي او غير نظامي خلک بايد د هغه اصولو او نړيوالو مقرراتو د اقتدار لاندې قرار ولري چې د يو سالم عرف ،بشردوستانه اصولو،اود عمومي وجدان د اصولو څخه يې منشااخيستي ده.)[1]

دوهم مطلب – عرف اوعادات

لکه څرنګه چې په عمومي حقوقو کې عرف د ډيرو مهمو او پخوانيو منابعو څخه شميرل کيږي همدارنګه د جګړې په نړيوالوحقوقو کې هم د مهمو منابعو څخه شميرل کېږي،تر دې حده چې د سره صليب نړيوالې کميټې پدې اواخرو کې د (عرفي نړيوالو بشردوستانه حقوقو)تر نامه لاندې يو خاصه ټولګه نشر ته سپارلې وه[2].سره ددې چې بشردوستانه حقوقو په عرفي کولو د امريکا د متحده ايالاتو په شمول يو شمير هيوادونو انتقادونه وکړه،مګر ددې با وجود بيا هم د پخوانۍ يوګوسلاويا[3] لپاره د جوړې شوې جنائي محکمې لخوا له دې قواعدو څخه د يو ګوسلاويا د جنګې جرايمو په اړوند قضاياو کې کار واخيستل شو.

د عرف[4] په اړوند بايد ووايو چې نسبت داخلي حقوقو ته په نړيوالو حقوقو کې اوچت مقام لري.ځکه چې د نړيوالو حقوقو په تدوين کې نړيوالو معاهدات د خاص اهميت څخه برخوردار دي او نړيوالو معاهدات بيا په خپل وار،په حقيقت کې هماغه نړيوال عرفونه دي چې په مدون شکل په معاهده کې ځاي پرځاي کيږي.بنا عرف کولاي شو په دي ډول تعريف کړو: د نړيوالو حقوقو د تابعينو په واسطه د مشابه اعمالو او تګلارو تکرار چي په تدريخ سره د هغوي ترمنځ په متقابل اړيکو کي الزامي جنبه او حقوقي قدرت لاس ته راوړي عبارت د نړيوال عرف څخه دي . عرف په نړيوالو مسايلو کي د نړيوال عدالت د محکمي د ګڼو فيصلو لپاره پايه او اساس تشکيل کړي[1] .

او مونتينوګرو څخه دا مهال هر يود يو مستقل هيواد حيثيت لري.د تجزيي وړانديېې پلازمينه د بلګرات ښار وو.مهرداد ،محمود ،فرهنګ جديد سياسي،مخ، ۲۲

[4]عرف د يو روش تکرار ته وايي چې د اوږدي زماني په طول کې د خلکو د باور او عمل مورد ګرځيدلي وي ،او په معاملاتو کې ورڅخه استفاده کيږي.نصرالله منصور،قاموس اصطلاحات حقوقي ،مخ، ۱۷۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

دريم مطلب- نړيوال معاهدات۲

معاهدات د جګړي د بشري حقوقو د منابعو د جملي څخه مهمترينه او موثرترينه منبع ګڼل کيږي . دا چي معاهده څه ته وايي د نړيوالو عمومي حقوقو له مخي مختلف تعريفونه شوي دي موږ يي د هغي له جملي څخه د يو جامع تعريف په حيث په يو باندي کفايت کوو: معاهده د نړيوالو عمومي حقوقو د تابعانو (د هيوادونو او نړيوال سازمانونو) ترمنځ هر ډول ليکل شوي توافق ته وايي چي د نړيوالو حقوقو د قواعدو په چوکاټ کي صورت ومومي ، او نړيوال عمومي حقوق پري حاکم وي او په نتيجه کي مشخص حقوقي اثار منځ ته راوړي .

دا مهمه نه ده چي د دغه توافق نوم معاهده ، عهد نامه ، مثاق ، قرار داد ، کنوانسيون ،منشور ، پيمان ،اساسنامه يا بل ا[5]ړوند اصطلاح وي.مهمترين بشردوستانه معاهدات عبارت دي له ژينوا۳۱۹۴۹ م د اګسټ ۱۲ نيټي د معاهداتو څه چي تعداد يي څلورو ته رسيږي او موضوعات يي په لاندي ډول دي .

۱ معاهده : د وچي په جنګ يا په ځمکني جنګ کي د مسلحو قوتونو د ناروغو او ټپيانو د وضعي د بهبود په هکله .

۲ معاهده : په سمندري جګړه کي د مسلحو قوتونو د ناروغو ټپيانو او سمندري غرق شوو او مصدومينو د وضعي د بهبود په هکله .

۳ معاهده : د جګړي د اسيرانو سره د برخورد په هکله .

۴ معاهده : د جګړي په وخت کي د غير نظامي افرادوڅخه د حمايت په اړوند ۱ .

څلورمطلب : د حقوقو کلي اصول

باوجود د دي چي په بشر دووستانه نړيوالو حقوقو کي نسبت نورو منابعو ته د حقوقو کلي اصولو ته زيات ارزښت نه دي ورکړل شوي ،مګر حقيقت دادي چي د حقوقو د کلي اصولو څخه کم نه دي ، د مثال په ډول هغه د حقوقو کلي چي په بشردوستانه حقوقو کي د اجرا وړتيا لري عبارت دي له

---

[1][5] ضيايي بيګدلي ،حقوق بين الملل عمومي،مخ،۱۶۷

۲نړيوال معاهدات عبارت د هر ډول منعقده توافق څخه دي چي د بين الملل حقوقو په تابعانو يا اشخاصو ترمنځ لکه دولتونه او سازمانونه صورت

مومي،په دي شرط چي د نړيوالو حقوقو سره مغايره نه وي،او حقوقي اثار منځ ته راوړي .مخکيني ماخذ ،مخ،۹۷

۳ژينيو چي د جينيو يا د جينوا په نوم هم ياديږي.د اروپا په زړه کي د پراته په طبيعي ډول ښکلي هيواد سويس پلازمينه ده،چي د پخواني نړۍ شموله بين المللي سازمان د (ملتونوټولنه) مقر هم وه،مهرداد محمود ،فرهنګ جديد سياسي ،مخ،۱۸۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

وعده باندي دوفا اصل ، د حسن نيت ، د حق څخه د ناوړه استفادي د منع اصل ، د خساري د کامل جبران اصل ، هغه اصل چي د هغي په اساس هيڅوک د ځان لپاره قاضي کيداي نه شي او داسي نور چي اوس وختو کي دغه اصول په حقوقي قواعدو تبديل شوي دي. مګر دا چي خپله کلي حقوقي اصول څه ته وايي ؟ حقوق دانان اکثرا په دي ډول د هغي تعريف کوي چي دا په حقيقت کي د داخلي حقوقو د کلي اصولو څخه عبارت دي چي د قانونګذاري د اکثرو مراجعو لپاره مشترک قواعد تشکيلوي ، او [6]داسي اصول دي چي د هر ډول بحث او ګفتګو څخه مافوق دي چي د ټولو متمدنو هيوادونو مشترک حقوقي ميراث تشکيلوي[٢].بشردوستانه حقوق لکه څنګه چي د تيرو توضيحاتواو بحثونو څخه معلومه شوه ،چي د جنګ د قواعدو او اصولوو څخه بحث کوي ، نو بنا ويلاي شو چي همدا د جنګ سحنه د بشردوستانه حقوقو د تطبيق ساحه ده . برابره خبره ده چي دا جنګ بين المللي يا غير بين المللي وي ، د ملګرو ملتونو د سازمان عمليات وي يعني د سوله ساتو ځواکونو يا څو ملتونو قواوو عمليات وي ، يا حتي د منطقوي سازمانونوعمليات وي . په ټولو صورتونو کي د جنګ تر ختمه پوري د دي قواعدو تطبيق لازم او اجباري مکلفيت ګڼل کيږي چي د جنګ دواړه يا څو اړخونه د دي وجيبي په سرته رسولو مکلف دي ، تر دي چي په بعضي مواردو کي د جنګ د دريدلو څخه وروسته د رعايت وړ دي ، مثلا د جنګ د دريدلو وروسته د مړو يا زخميانو ، ډوبو شوو او ماتي شوو کښتيو د غمخوري په خاطر هم د نوموړو حقوقو د تطبيق څخه بي غمه کيداي نه شو همدارنګه د بشر دوستانه حقوقو د اجرا د متقابل عمل پوري اړه نه لري . په لنډ ډول ويلاي شو چي بشردوستانه حقوقو د تطبيق ساحه د زمانييا مکاني لحاظه ، همدارنګه د جنګ د ډولونو او قلمرو له حيثه ، لکه ځمکني ، هوايي او سمندري جنګونه او نور هيڅ ډول استثنات نه مني او ردوي يي .

---

[6]اقردادهاي بين الملل ژينيو، ١٩۴٩ اګست١٢ ،مخ،٧،کميته بين المللي صليب سرخ

٢بيګدلي ،محمد رضاضيايي ،حقوق بشردوستانه بين الملل ،مخ،٣٣

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم فصل

لومړۍ مبحث -جګړې حقوق یانړیوال بشرپال

نړیوالو حقوقو مهمه برخه ده،چې په جګړه کې د متخاصمو یا جګړه مارو لورو حقوقي مکلفیتونه په ډاګه کوي.دغه حقوق په ټوله کې په دي بحث کوي چې په جګړو کي او وسلوالو نښتو کي د جګړه اییزو اصولو کارول محدود دي.او همدارنګه د جګړې پر مهال د بي طرفه خلکو ژوند ته باید جدي پاملرنه وشي.خو مخکي له دې چې خپل اصلي بحث ته

دوام ورکړو،ښه به وي چې د نړیوالو حقوقو له نظره د جګړې پر مفهوم یوه لنډه کتنه وکړو.

دویم مبحث -دجګړې مفهوم دنړیوالوحقوقوله نظره.

په نړیوالو حقوقو کې جګړه له زور او ځواک څخه د کار اخیستلو یا اخیستو وسیله ده،چې یو تعریف یې داسي دي:جګړه د ملي سیاست د وسیلي په توګه د هغه هري او مسلمانه اقداماتو یا تدابیرو مجموعي ته ویل کیږي چې د دوه یا څو هېوادونو یا دولتونو تر منځ د ځانګړي وضعیت په رامنځته کیدو تمامیږي.

پدغه وخت کې له ښکېلو هېوادونو هر یو یې په دې هڅه کې وي چې خپلې سیاسي غوښتنې

پر مقابل لوري ومني

له پورتني تعریف څخه نتیجه اخلو چې د جګړې د حقوقو مفهوم څلور اساسي عناصر لري.

۱-تشکیلاتي عنصر یاهېوادونه.۲-مادي عن صریادځواک کارول.۳-معنوي عنصري دجګړې اراده.۴-موخه چې ملي ګټې او مصلحت په کې نغښتي وي.

لومړۍ مطلب –تشکیلاتي یااورګانیک عنصر:

د جګړې تشکیلات بیا اورګانیک عنصر دولتونه دي چې جګړې د مفهوم یو اساسي رکن جوړوي.جګړه هېوادونو د وسلوالو ځواکونو تر منځ پیښیږي،نو له همدې امله چې جنګ له دولتونو سره چې هماغه اورګانیک عنصر دي مستقیمه اړیکه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژان ژاک روسو په ۱۷۶۲مکالکې چې خپل کتاب کېدې مسلې ته اشاره کړې چې جګړه دانسان اړیکي هلهان سان سرهنه،بلکې دولتونوترمنځ اړي که ده چې دیوه انسان یا وګړي په توګه نه ، بلکې د مدافعینو په توګه له یو بل سره په دښمنۍ کې ښکیل شوي دي.[۱7]

دویم مطلب – معنوي عنصریادجګړې اراده:

د جګړې دوهم عنصر د جګړې لپاره تابیا یا اراده ده،چې په نړیوالو حقوقو کې ورته معنوي عنصر وایې.پدې حالت کې متخاصم ځواکونه لکه د مادي عنصر په څیر په جګړه کې نه وي ښکیل شوي بلکې د جګړې لپاره چمتوالي نیسي.

[۱7]ضیایي ،بیګدلي ،حقوق بین الملل عمومي

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ۱۹۷۰م کال کې د لاهې په کنفرانس کې د تړون لاسلیکوونکو هېوادونو اراده د جګړې یو مهم رکن وباله د شخړو اړوند د لاهاي دریم هوکړه لیک پر بنسټ چې ۱۹۰۷مکالداوکتوبرپه۱۸ نیټه لاسلیک شو جګړه په قانوني ډول هغه وخت پیلیږي چې د جګړه مارو هیوادونو لخوا په دې اړه له مخکې یوه خبرتیا موجوده وي.

یاد تړون له مخې که غړي هېوادونه له مخکې اعلان یا خبرتیا پرته جګړه پیلوي له ژمنې پر سر غړوني او په نړیوال جرم تورنیږي.

دا په نړیوالو حقوقو کې یوه قراردادي قاعده نه ده چې تر وسلوال برید مخکې دې باید یوه خبرتیا موجوده وي بلکې منل شوي نړیوال عرف دی.په دې اساس د لاهاي په کنفرانس کې هم دغه عرف ومنل شو البته که ددې عرف تاریخي شالید ته ګرځو نو په لرغوني روم،یونان او منځنیو پیړیو کې هم په جګړه کې له دې اصل څخه کار اخستل شوی دی.

دریم جز- مادي عنصر(نښته)

د جګړې له مادي عنصر څخه موخه عملاً د وسلوالې جګړې پیل دی.جګړه تل د متخاصمو او دښمنو قوتونو تر منځ د ځواک له استعمال سره مله وي.د وسلو او وسلوال ځواک له کارونې پرته جګړه معنی نه لري باید یادونه وکړو له دویمې نړیوالې جګړې وروسته چې د شوروي اتحاد او د امریکا متحده ایالتونو تر منځ کشمکشونه ته د «د سړې جګړې» اصطلاح کارول کیده دا د جګړې اوسني علمي،حقوقي مفهوم نه شي افاده کولی دا یو جلا حالت و.
که څه هم په نړیوالو حقوقو کې دانه ده په ډاګه شوي چې کوم ډول وسلوالې نښتې ته جګړه ویل کیږي.خو په عمومي ډول ویلې شو هره هغه نښته چې د زور او وسلوال ځواک کارول په کې شامل وي جګړه بلل کیږي.
باید یادونه وکړو چې جګړه په «اوربند»پای ته نه رسیږي بلکې داد جګړې د درولو یو منځ مهاله او اوږد مهاله پروسه ده.

یا په بل عبارت اوربند د جګړې یزو عملیاتو درول دي.جګړه هغه وخت پای ته رسیدي شي چې ښکیل غاړې د یوه یا څو هېوادونو او یا هم د نړیوال سازمانونو په منځګړیتوب په خپلو کې د جګړې د پای رسولو معاهده یا تړون لاسلیک کړي۱[8]

۱g.secelle.international prosecution of human rights crimes[8]

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم جز – جګړې موخه:

په نړیوالوحقوقو کې د جګړې هدف او موخه باید معلومه وییعني جګړه کوونکي هېوادونه یوه ځانګړې موخه لري چې دلاسته راوړلو لپاره جګړې ته ادامه ورکوي یرغلګر هیوادونه تل ادعا کوي چې جګړه یې د خپلو ملي ګټو لپاره پیل کړې ده.خو دا چې ملي ګټې کومې دي یو جلا بحث ته اړتیا لري

د عیني حقوقومکتب پلویان لکه (جورج سبل) د جګړې همدغه عنصر ته په کتو جګړه داسې تعریفوي. جګړه په نړیواله ټولنه کې دحکومتي سیستمونو دبدلون په هدف له مادي ځواک څخه د کار اخیستوپه معني ده[9].

پدي اساس هغه جګړه چې د ملي ګټو اساس ونه لري اود ملي سیاست وسیله ونه ګڼل شي،دجګړې په حقوقو کې خپل مفهوم له لاسه ورکوي.په هر حال زموږ اصلي بحث په جګړه کې دبشردوستانه حقوقو یا دجګړې دحقوقو په اړه دي.نړیوال بشردوستانه حقوق پر دوه عمده مفاهیمو راڅرخي.

۱-ددي حقوقو پربنسټ د دولتونو لخوا په وسلوالو جګړو کې د هر ډول وسلو کارول غیر محدود نه دي بلکې په جګړه کې ښکیل دولتونه یوازي له هغه وسلو کار اخیستلي شي چې انساني مرګ ژوبله او ناورین رامنځته نه کړي.
۲-دغه حقوق په جګړه کې د ملکي خلکو،اسیرانو،ټپیانو،او ناروغانو له حقوقواو انساني کرامت څخه ملاتړ کوي.

لومړي جز-دانساني سلوکاونه تبع یضاصل:

ددې اصل له مخې له هرډول جنسیتي،مذهبي،توکم یزاو ژبني توپیر پرته ټول انسانان د انساني کرامت او قدر وړ دي پدي اساس په جګړه کې تبعیض منع دي.

9

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم جز-دپوځي اقدام اصل:

ددې اصل پر بنسټ پوځي عملیات او اقدامات باید له نظامي پلوه د توجویې وړوي.

دریم جز- محدودیت اصل

هغه وسلې او کړنې چې په جګړه کې د ډیرې مرګ ژوبلې،درد او رنځ سبب کیږي کارول یې منع دي دا په جګړه کې ډیر

مهم اصل دییعنې جګړه مار لوري د وسلو د کارونې په برخه کې خلاص لاس نه لري.

څلورم جز-تفکیک اصل:

ددې اصل پر بنسټ پوځي او غیري پوځي هدف باید له یو بله جلا وي.

پنځم جز- دتناسب اصل:

د تناسب د اصل له مخې د پوځي برید او هغې موخې تر منځ چې برید لاندې نیول کیږي تناسب باید موجود وي.مثلاً که یوه وسله واله ډله یوه ښار ته داخلیږي د خپل مخالف د تسلیمولو لپاره باید ټول ښار ویجاړ نه کړي.

شپږم جز-دښه نیت اصل:

د جګړې ښکیلي خواوي باید په جګړه کې د غچ اخیستني په موخه داسې کارونه وکړي چې عامه زیان رامنځته نه کړي.لکه د دویمې نړیوالې جګړې وروسته کله چې په نورمبورګ کې د هټلر د نازي چارواکو محکمه پیل شوه همداسییوه قضیه رامنځته شوه دا قضیه د دوه قوماندانانو لخوا د دوو ځنګلونو سوځول وو.

یو لوري چې د پوځي اړتیا یا ددښمن د موجودیت له امله ځنګله ته اور اچولي و،برائت یې واخیست او بل چې په داسې حال کې چې دښمن له ځنګله څخه د شاتګ په حال کې وو،او ځنګله ته یې اور ورته کړي و،مجرم وپیژندل شو په دې اساس په جګړه ییزو تکتیکونو کې ښکیلو خواوو د نیت څرنګوالي مهم اصل دي.

هغه ډلې اوکسانې چې دجګړې دحقونوله ملاتړڅخه برخمن دي

۱-غیري پوځي وګړي،هغه څوک چې د جګړې په هیڅ لوري کې نه راځي.

۲- ټپي اناوناروغان

۳- جنګي اسیران

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴م-خیریه بنسټونه(سور صلیب او سره میاشت)

۵-مقدس ځایونه،فرهنګي ځایونه.

څارونکي بنسټونه.

۱-دولتونه

۲-سره صلیب نړیوال کمیټه اوسرهم یاشت

۳-سره صل یباوسریم یاشتي ټولني

۴-نادولت یبشرپال سازمانونه

۵-ملګروملتونوآمنیت شورا

۶-نړیواله جنایي محکمه.

دریم فصل

جګړیزه اصول د اسلامي شریعت نړیوالو دوستانه نظر

لومړی مبحث- د اسلام له نظره

اسلام په جګړه کې د جنګي اسیرانو او غیري محاربو د حقوقو خوندیتوب ته ځانګړې پاملرنه کړې ده.اللّٰه ج په خپل کتاب قرآنکریم کې پیغمبرانو او خپلو بنده ګانو ته ددې حقوقو درعایت په اړه ښکاره سپارښتني کړې دي.

دلته د جګړې د حقوقو په ځانګړي توګه له جنګي اسیرانو سره د چال چلند په اړه د قرانکریم او نبوي حدیثو کې ځینې لارښوونې په دي توګه رانقلوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د انفال سوره ۶۷آیت(ما کانَ لِنَبِي آنْ تَکُونَ لَهُ اسْرَي حَتّییتْخِنَ فِي الْاَرْضِ تُرِیدُونَ عَرَضَ الدُنْیا وَاللّهُ یرِیدُالاخِرَهَ واللّهُ عَزِیزُ حَکِیمٌ)[10]

ژباړه:(هیڅ پیغمبر حق نه لري چې د دښمن بندیان ونیسي ترڅوچې پر هغوییې بشپړ تسلط نه وي ټینګ کړي تاسو د دنیا بایداره ګټه غواړي خو اللّه ج تاسو ته آخرت غواړي او اللّه ج قادر او حاکم ذات دي.

که د اللّه ج پخوانۍ فرمان نه وي-له خبرتیا پرته هیڅ امت ته مجازات نه ورکول کیږي له دي امله چې اسیران مو نیولي وو تاسوته به شدیده جزا درکړل شوي وه.

په پورتني آیت کې چې مخاطب یې پیغمبر او جنګي بندیان دي له جنګي اسیرانو سره نیک سلوک سپارښتنه شوې.

د دهر(انسان)سورت په ۸ آیت کې هم له جنګي اسیرانوسره نیک چلند ته اشاره شوې ده.

(ویطْعِمُونَ الطَعَامَ عَلَي حُبّه مِسْکِناً وَ یتِیمًا وآ سِیرًا)[11]

ژباړه:د اللّه ج نیک بنده ګان خپل خواړه مسکینانو،یتیمانو او اسیرانو ته د اللّه ج د رضا لپاره ورکوي.نوله اسیرانو ښه سلوک کول او د امکان تر بریده د هغوي د ژوند د اړتیاوو پوره کول اسلامي آمردي.

همدارنګه د پیغمبر(ص)د یوحدیث ژباړه ده:(د بندیانو په اړه زما سپارښتنه داده چې له هغوسره نیک چلند وکړي)

په یوبل حدیث کې راځي:(ثلاثه في ظل العرش.........رجلٌ اطعم المساکین والاسري.)

ژباړه:درې تنه به د قیامت په ورځ د الهي عرش تر سیوري لاندې وي،له دوییو هغه څوک دي چې بي وزلو او اسیرانو ته یي ډوډۍ ورکړي وي.

[10] ۱سوره انفال،آیت ،۶۷
سوره دهر،آیت،۸
ژینوا،د ۱۹۴۹اګست د ۱۲نیټې په لوظنامو باندي ورزیات شوي تړنونه ،مخ،۳۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی مطلب :د اسلامي په مقدس دین کي د جنګ (جهاد) پیژندنه او اهداف

د اسلام په مبارک دین کي د اهدافو د څیړلو لپاره ضروري وه چي د جهاد فی سبیل الله د سپیڅلي اصطلاح د مفهوم او مانا او انواعو په اړوند معلومات لاسته راوړو او له هغي وروسته به په اسلام کي د جنګ اهداف روښان کړو.

لومړی جزا –د جهاد فی سبیل الله مفهوم او مانا

جهاد یو عربي کلیمه ده چي د کوښښ کولو، د خپلي وسې په اندازه هڅه کول، د حق دین په لار کي کوښښ کول،او د اهل تصوف په نظر دنفس او نفسي خواهشاتو په مقابل کي مبارزه د جهاد فی سبیل الله مانااو مفهوم افاده کوي، همدارنګه د نفس د تزکېې لپاره د کوښښ کولو په مانا هم راغلي ده .لکه څرنګه مو چي وویل جهاد یوه عربی کلیمه ده چي مانایې د یو هدف او کار لپاره ډیر زیات کوښښ کول دي چې په مانا کې یې د وحشت ، رعب، قهر، ویره، دهشت ، شر،بدی ، کړ او او د مصیبت کوم اثر نه معلومیږي ددې لپاره چي د جهاد مانا په په کوښښ سره د اوریدونکي اطمینان نه شي حاصلولی .نو یوازی داد جهاد نوم کافي ونه ګڼل شو. او د (فی سبیل الله) وروستاړي هم ورزیات کړه تر څو مخاطب ښه مطمئن شي چي دغه کوښښ د الله ج په لاره کي او د الله ج لپاره دې نو ځکه باید اوریدونکي مطمین شي او د خپل ځان په اړوند کوم تشویش ونه کړي، مګر دا چي څوک د فی سبیل الله جهاد په مقابل کي راودریږي او مقابله یې کوي،نو دا جهاد د هم د همدغسي کسانو په ضد دي خو د یادولو وړده چې د غسي کسانپه مقابل کي به هم جهاد د الهي قواعد و په چوکاټ کي صورت مومي.چې هغه په کامل ډول جنګې اخلاق ، دجنګیالیوحقوق او وجایب ، د ملکیانو حقوق او وجایب ، د جنګي بندیانو سره سلوک او نو اړوندموضوعات تر خپل پوښښ لاندي نیسي . او مجاهدته دا اجازه نه ورکوي چې د جهاد پهنوم د خپلي خوښې کړنې سرته ورسوي .الله تعالی په قرانکریم کي فرمایلی دي ، ((وجاهدوافی الله حق جهاد هوا جتبا کم وما جعل علیکم فی الدین من حرج))

ژباړه : او زیار کوي په لاره دجهاد ،طاعت او رضا د الله تعلی کې په حق د جهاد د هغه سره چې ورته وړ او لایق دي دغه الله غوره کړي یې تاسي او نه يې دي ګرځولې په تاسي په دین کي هیڅ حرج ، مشقت او اشکال .

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدا رنګه د الفقه الاسلامي وادلته کتاب ليکوونکي د جهاد د کليمي ماناکي ليکلي (بذل الجهد وهوالوسع والطاقة ماخوذ من الجهد باالضم او المبالغة فی المعل ما خو ذمن الجهد بالفتح) و اصطلاحا عند الحنفية (هوالدعاء الی الدين الحق وقتال من لم يقبله بالمال والنفس کما قال الله تعالی .

انفروا خفافًاوثقالاوجاهدو اباموالکم وانفسکم فی سبيل الله ذلکم خير لکم ان کنتم تعلمون ..

ژباړه : ځی تاسو جهاد ته حال دا چي سپک اوسی او يادرانه ، او جهاد کوي تاسوپه مالونو خپلو او په ځانونو خپلو په لاره د الله ج کې ، دغه تګ غزا ته خير او بهتر دي تاسي ته ، که يې چې پوهيږي .

ددې عباراتو مفهوم داسي دي چي جهاد د جيم توري په ضمه دجُهد ځخه اخيستل شوي دي چي د وسعي اوطاقت په اندازه کوښښ کولو ته وايي. همدارنګه په فتحه د جيم هم کيدای شي چي پدي صورت کې بيا په عمل کې دمبالغې په مانا دي په اصطلاح کې د خنافو په اند دحق دين په طرف بلندده او هغه چاسره په مال او ځان جنګ کول دي کوم چي دا بلند نه مني ، لکه ځرنګه چې الله تعالی پخپل کتاب کې د النوبه سورت په ۴۱ مبارک ايت کي فرمايلي دې ژباړه ووځی تاسي جهاد ته حال دا چي سپک اوسي او که درانه ،او جهاد کوي، تاسي په مالونو خپلو او ځانونو خپلو په لاره د الله کې ، ددين د ترقي لپاره دغه تلل غزا ته ته خير او بهتر دی تاسې ته که چيرته تاسې پوهيږي ، په خپله ګټه او فايده.[12]

د شافعي علماو په نزدجهاد (هو قتال الکفار لنصر الاسلام) ته وايې يعنې شوافع وائې چې جهاد د کفارو سره دجنګ کولو ځخه عبارت دي داسلام دمبارک دين دنصرتاو کومک لپاره همدارنګه د پورته يادشوي کتاب مؤلف زحيلي صاحب د تعريف په اړوند ليکلي دي (ونسب التعريف الجهاد د شرعاً انه بذل الوسع و والطاقة فی قتال الکفارو مرافعتهم بالنفس والمال واللسان) ژباړه : نو موړي عالم وائې چي دجهاد لپاره مناسب تعريف د شرعي لحاظ دا دي چي جهاد دوسع او طاقت خرچ کول او مصرفول دي د کفارو سره په جګړه ، او د هغوي د حملي دفع کول دي په خپل ځان ، مال ، او ژبی سره له دې لنډ بحث وروسته غواړو دجهاد په ډولونو لږ تم شو.

[12]. شيخ الهند مولانا محمود د حسن ،علامه شبير احمد عثماني،کابلی تفسير عربی چاپ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم جزا – په اسلام کې د جګړې (جهاد) موخې او اهداف

ځرنګه چې په نړۍ کې دانسان هیڅ تحرک او خوځښت پرته له موخو څخه نه وي او حتماد یوهدف لپاره هلي ځلي کوي نو جنګ چې په انساني اعمالو او تحرکاتو کې یو په فطري او طبیعي ډول شنیع او بد عمل دي،حتما باید یو داسي هدف لپاره وشي چې همدو مره ارزښت ولري. په نړیوالو سطحه دجنګ اهداف اکثرا دیناوي ژوندانه لپاره وي که هغه په نوي او معاصروحت کې د جنګ اهداف دي او که په پخواني د اسلام څخه وړاندي ، دجهالت د وخت جنګونو دي د اکثرو اهداف د خپل زور اوغرور او تفاخر په نندارہ کې وړاندي کول او همدا رنګه د نورو مالو نه، شتمنې ،ځمکي نیول او د انسانانو څخه بیلا بیلی ګټې اخیستل دي،چې د هغوي د وجود دانرژۍ د مصرفولو څخه نیولي بیا تر جنسي او شهواني غوښتنو تر اشباع پوري رسیږي مګر د اسلام مقدس دین چې نه یوائې د اخروي سعادت ضامن دې بلکې په نړیواله سطحه هم د انساني او بشري ارزښتونو دساتنې او د بشریت د سوکالۍ تضمین کوي، په هیڅ ډول اجازه نه ورکوي ، چې د داسي ټیټو او دنې اهدافو لپاره دي د انسان وینه توي شي ا نړۍ دې د جنګ یاجهاد فی سبیل الله هد ف ډیر اوچت او عالي دي کوم چې په عام ډول د ټول بشریت او په خاص ډول دمسلمان لپاره د یو باعزته ، مطمئن او له ډا ډه ډک ژوند انه تضمین کوي نو دهمدي خبرو په نظرکي نیولو سره د هغه اهدافو توضیح کولو ته راځو کوم چې د اسلام مبارک دي، دجنګ یا جهاد فی سبیل الله څخه د لاسته راوړلو کوښښ کوي ، د اسلامې نړۍ علماوو. فقهاواو مجتهد ینو د جهاد اهداف په عمده ډول اته لوی اهداف شمیرلي دي چې هغه عبارت دي له دفتنې ختمول، د اسلام غلبه ، د کفارو څخه د جزایې اخیستل ، دضعیفواو کمزوري مسلمانانو حمایت کول. دمقتولینو انتقام اخیستل،معاهدي د ماتولو جزا ورکول ، مشروع دفاع کول .

دویم مطلب – د جګړې حقوق د جینوا د کنوانسیون له مخې

جګړه ایزي لارې چارې او وسایل

۳۵ :ماده-بنسټیز قاعدې

۱-په هیڅ ډول وسله واله جګړه کې دښکیلو لوریو حق د جګړې د لارو چارو او وسایلو د ټاکنې په هکله نا محدود نه دي.

۲-د هغو توغوونکو وسلو کارول منع دي چې زیات ټپونه او بې شمیره رنځونه رامنځته کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳-د جګړې د هغه لارو چارو او وسايلو کارول منع دي چې موخه او تمه يې طبيعي چاپيريال ته اوږد مهاله او پراخه زيان رسونه وي.

۳۶-ماده-د جګړې ژمن لوري د جګړې د نويو لارو چارو او وسايلو د څېړنې،پراختيا ،او د وسلو د لاس ته راوړنې لپاره بايد دا جوته کړې چې دهغوي کارونه د دغه تړون يا نورو نړيوالو منل شوو قوانينو پر بنسټ په ځينو يا ټولو حالاتو کې د ژمنو لوريو لخوا ممنوع ده.

۳۷ ماده د هغه له لارې د سيال وژل،ټپي کول يا نيول منع دي.د دښمن پام ګرځونه د خيانت د داسې عملونو سرته رسولو ته چې د وسه والو نښتو د منل شوو نړيوالو قوانينو سره سم يې سرته رسول خپل حق يا دنده بولي،غدر ګڼل کيږي

لاندې عملونه د غدر بيلګې دي:

الف-د متارکې يا غاړې ايښودونې په بهانه د خبرو اترو لپاره د بيرغ پورته کول. ب-د ټپي کيدو يا ناروغۍ له امله دکمزورتيا او ضعف څرګندول.

ج-ځان ملکي يا غير جګړه مار ښودل.

د-د نښو،نښانونو يا د ملګرو ملتونو يا د بې پلوه او په نښته کې د نه ګډون کوونکي هيواد د يونيفورم په واسطه د حمايت شوې کس په دريځ کې د ځان څرګندول.

۲-جګړييز چل او ول جواز لري.چل او ول د دښمن د تېرايستلو لپاره تره سره کيږي او هغه دې ته رابولي چې بې پامه او بې پروا شي.په دې توګه د وسله والو نښتو د نړيوالو قوانينو له پلي کيدونکو قاعدو څخه سر نه غړوي او له دې امله چې د دغه قانون سره سم حمايت ته درناوي لپاره د دښمن باور نه را پيداکوي نو غدر نه شميرل کيږي.ځان پټول،مورچل نيول،تقلبي عمليات او ناسم معلومات دچل او ول بېلګې دي.

[13] ژينوا ،د ۱۹۴۹اګسټ د ۱۲نيټې په لوظنامو باندي ورزيات شوي تړونونه،مخ،۳۴

ژينوا ،د ۱۹۴۹اګسټ د ۱۲نيټې په لوظنامو باندي ورزيات شوي تړونونه،مخ،۳۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

پيژندل شوي نښانونه[4]

۱۳۸ – ماده–.د سره صليب،سرې مياشتې،سره زمري او لمر يا نورو هغو نښو او نښانونو ناوړه کارونو منع ده چې د لوظنامو او د دغه تړون لخوا په رسميت پېژندل شوي دي.همدارنګه د متارکې او فرهنګي شتمنيود حمايوي نښانونو په ګډون د نورو نړيوالو پيژندل شوو حمايوي نښو،نښانونو او اشارو ناوړه کارونه منع ده.

۲.د ملګرو ملتونو د ځانګړو نښانونو کارونه پرته له اجازې منع ده.

ملي نښانونه[2]

۱۳۹ ماده–.۱- په وسله والو نښتو کې د بې پلوه او يا په جګړه کې د نا ښکليو هيوادونو د پوځي نښانونو،دفتري نښانونو يا يونيفورم کارونه منع ده.

۲.دبريد پرمهال د ځان ساتنې،زړه سوي،حمايت او يا د پوځي عملياتو د مخنيوي لپاره د دښمنو ډلو اړوند بېرغونو،پوځي نښانونو،دفتري نښانونو يا يونيفورم کارونه منع ده.

۳.د دغې مادي او د ۳۷ مادي د لومړي پراګراف د [د]۳ جز هيڅ مواد بايد د نړيوالو پيژندل شوو موجودو قاعدو،په جاسوسۍ پورې اړوند يا په سمندري وسله والو نښتو کې د بيرغونو د کاروني په نړيوال قانون باندې اغيزه ونه کړي.

پوپناکول[4]

۴۰ماده = د ساکښو د پوپنا کولو حکم په دې توګه چې هيڅوک بايد ژوندي پاتې نشي او يا هغو سره په دښمن لوري کې ويره اچونه او يا دغې موخې ته رسيدو لپاره په جګړه لاس پورې کول منع دي.

د جګړې د ليکې څخه د وتلي دښمن ساتنه

۴۱ماده–.پر هغه کس باندې بايد بريد تر سره نه شي چې د جګړې د ليکې څخه وتلې پېژندل کيږي او يا پداسې شرايطو کې وي چې د جګړې د ليکې څخه وتلې وپېژندل شي.

---

[1] [14] ژينوا ،د ۱۹۴۹ اګست د ۱۲ نيتې په لوظنامو باندې ورزيات شوي تړنونه،مخ،۳۵

[2] ژينوا ،د ۱۹۴۹ اګست د ۱۲ نيتې په لوظنامو باندې ورزيات شوي تړنونه،مخ،۳۶

[3] ژينوا ،د ۱۹۴۹ اګست د ۱۲ نيتې په لوظنامو باندې ورزيات شوي تړنونه،مخ،۳۵،د ۳۷ مادې د د جز:د نښو ،نښانونو يا د ملګرو ملتونو يا د بې پلوه او په نښته کې د نه ګډون کوونکې هيواد د يونيفورم په واسطه د حمايت شوې کس په دريځ کې د ځان څرګندول.

[4] ژينوا ،د ۱۹۴۹ اګست د ۱۲ نيتې په لوظنامو باندې ورزيات شوي تړنونه،مخ،۳۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲.یوسرې هغه مهال تسلیم ګڼل کیږي چې:

الف-د دښمن لوري په ولکه کې وي.

ب-په ښکاره توګه خپله تسلیمي څرګند کړي.

ج-بېحاله وي او یا د ټپونو او یا ناروغۍ له امله کمزوري شوي وي او د خپلې دفاع وس ونه لري.

په دې شرط چې په دغوټولو حالاتو کې ځان له جګړې څخه لرې وساتي او د تیښتې هڅه ونه کړي.

۳.هغه کسان چې د جګړې د اسیرانو په توګه له حمایت څخه برخمن دي اود جګړې د غیري عادي شرایطو په پایله کې د مخالفو ځواکونو په لاس کې لویږي او د دویمي لوظنامې د دریم څپرکي د لومړۍ برخې[15] احکام د هغوي د لیږدونې مخنیوي کوي باید خوشي شي او هغه ګامونه دې پورته کړاي شي چې د هغوي خوندیتوب ډاډمن کړي.

د الوتکې سپرلۍ

۴۲ ماده-.۱- هغه کسان باید د راکوزیدو پرمهال تر برید لاندې رانشي چې په بیړني حالت کې د پاراشوټ له لارې ځمکې ته راکوزیږي.

۲.هغه کس ته چې په بیړني حالت کې له الوتکې څخه د مخالف لوري تر ولکې لاندې سیمه کې راکښته کیږي پرته له دې چې په کوم بل له دښمنۍ څخه ډک کار لاس پورې کړي باید وخت ورکړشي چې تر برید د مخه خپل ځان تسلیم کړي.

۳.د هوایي دیسانت غړي د دغې مادې ترحمایت لاندې راځي.

دویمه برخه-د جګړه مار او د جګړې د اسیر دریځ

وسله وال ځواکونه[16]

۴۳ ماده-۱ .په جګړه کې د ښکلیو لوریو وسله وال ځواک له ټولو منظمو وسله والو ځواکونو ،ډلو او یوکې و څخه جوړیږي چې د هغو بولندویانو تر امر لاندې وي چې د خپلو ترلاس لاندې ځواکونو د کړنو لپاره د بل لوري په وړاندې مسوولیت ولري آن که یو داسې حکومت او مقام د

---

[15] ۱ ژینوا ،د ۱۹۴۹ اګست د ۱۲ نیټې په لوظنامو باندې ورزیات شوي تړنونه،دویمي لوظنامې د دریم څپرکي د لومړۍ برخه چې د ټپیانو ،ناروغان،په هکله

[16] ۱ژینوا ،د ۱۹۴۹ اګست د ۱۲ نیټې په لوظنامو باندې ورزیات شوي تړنونه،مخ،۳۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغې ډلې استازيتوب وکړي چې مقابل لوري په رسميت نه وي پيژندلي دا ډول وسله وال ځواکونه بايد د داخلي ضوابطو تابع وي او د وسله والو نښتو اړوند نړيوال قانون د اصولو سره سم عمل وکړي.

۲.د(دريمې لوظنامې په ۳۳ ماده کې نومول شوو روغتياييي او مذهبي کارکوونکو څخه پرته)په جګړه کې د ښکليو ډلې د وسله والو ځواکونو غړي ټول جګړه ماران ګڼل کيږي په دي مانا چې هغوي حق لري په جګړه کې نيغ په نيغه ګډون وکړي.

۳.په هغه صورت کې چې په جګړه کې ښکيله يوه خوا په خپل وسله وال ځواک کې نيمه پوځي يا د قانون پلي کوونکي ور ګډ کړي د جګړې بلې ښکيلې خوا ته بايد خبر ورکړي.

جګړه ماران او د جګړې اسيران

۴۴ ماده-۱ .په ۴۳ ماده کې په ګوته شوې جګړه مار چې د مخالف لوري د ځواک په لاس کې کيوزي بايد د جګړې اسير وګڼل شي.

۲.پداسې حال کې چې ټول جګړه ماران دنده لري تر څو د وسله والو نښتو اړوند قانون د قاعدو سره سم چلند وکړي لدې قاعدو څخه سر غړونه بايد يو جګړه مار د جګړه مار له حق څخه بې برخې نکړي او که د دښمن لوري په لاس کې لويږي د ۳او۴پراګرافونو د حالاتو پرته بايد د جګړې د اسير په توګه د خپل حق څخه بې برخې نشي.

۳.د جګړې له اغيزو څخه د ملکي وګړو د حمايت د پراختيا لپاره په جګړه کې ښکيلې خواوې بايد د بريد په بهير او يا پوځي بريد ته د چمتو والي پرمهال ځانونه له ملکيانو څخه توپير کړي.د دغه ټکي په پام کې نيولو سره که يو وسله وال جګړه مار د جګړې د جګړه ايزې ځانګړتيا له امله ونه شي کولاي د اسير په توګه د خپل دريځ ساتنه وکړي په دې شرط چې په دغه لاندې حالتونو کې به خپله وسله په ښکاره له ځانه سره ليږدوي.

(الف)د پوځي نښتو پرمهال.

(ب)هغه وخت چې په يوه پيل شوي پوځي بريد کې اخلي مخالف لوري ته بايد د ليدو وړ وي.

۴.هغه جګړه مار چې د دښمن په لاس کيوزي او دويم پراګراف د دويمې جملې غوښتنې پوره نه کړاي شي خپل حق د جګړې د اسير په توګه له لاسه ورکوي خوسره لدې هم د دريمې لوظنامې او له دغه تړون سره سمون کې د هغوي څخه بايد د جګړې د اسيرانو په څير حمايت وشي دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

حمايت هغه حمايت ته ورته دي چې په دريمه لوظنامه د جګړې د اسيرانو لپاره په پام کې نيول شوي دي او په هغه کې به کس په راتلونکې کې محکمې ته حاضر او د ترسره کړي جرم لپاره به سزا ورکول کيږي.

۵.هر جګړه مار چې د مخالفې ډلې د ځواکونو په لاس کې لويږي او هغه په بريد کې ګډون نه وي کړي او د پوځي يرغل په چمتووالي کې يې برخه نه وي اخيستې د مخکينو کړنو په پام کې نيولو سره بايد د جګړې د اسيرحق له لاسه ورنه کړي.

۶.دغه د هغه کس حق ته زيان نه رسوي چې د دريمې لوظنامې د څلورمې مادې له مخې د جګړې د اسير په توګه پيژندل کيږي.

۷.د دغې مادې موخه دا نه ده چې د يونيفورم اغوستلو په هکله د دولتونو لخوا عمومي منل شوي لارې چارې د هغو جګړه مارانو لخوا بدلون ومومي چې په جګړه کې د ښکيلو لوريو په منظمو او ورته وسله والو يوکيو کې ګومارل کيږي.

۸.د لومړۍ او دويمې لوظنامې په ۱۳ ماده کې د نومول شويو وګړو د کته ګوريو برسيره په نښته کې د ښکيلو لوريو د وسله وال پوځ ټول غړي چې د دغه تړون د ۴۳ مادې پربنسټ ټېپي يا ناروغ وي د لوظنامو له مخې د حمايت د حق خاوندان دي پداسې حال کې چې په سمندر او نورو اوبو کې د ډوبې شوې کښتۍ سپرلۍ د دريمې لوظنامې سره سم د حمايت حق لري.

جګړو کې د ګډون کوونکو کسانو حمايت

۱.هغه کس چې په جګړه کې ونډه اخلي او د مخالف لوري په لاس کې لويږي او د جګړې د اسير د دريځ غوښتنه کوي او يا څرګنديږي چې د دغه دريځ حق لري او يا د ده اړوند لوري د ده په استازيتوب نيوونکي لوري يا حمايوي ځواک ته د هغه د دغې په ادعا په هکله يادښت استوي بايد د جګړې د اسير په توګه ومنل شي او د دريمې لوظنامې تر حمايت لاندې دې راشي او که داسې شک پيداشي چې ګوندې دغه سړي د جګړې د اسير د ريځ وړتيا لري يا نه،هغه بايد د پخوا په څير له خپل دريځ څخه ګټه واخلي او تر هغه پوري چې د يوې واکمنې محکمې لخوا يې دريځ روښانه کيږي د دريمې لوظنامې او دغه تړون تر حمايت لاندې راځي.

۲. هغه کس چې د مخالف لوري /به لاس کې لويږي او د جګړه ييز جرم لپاره د چګړې اسير نه وي پيژندل شوي او د هغه لوري له خوا تر محاکمې لاندې نيول کيږي هغه حق لري چې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

قضایي محکمي په وړاندي د خپل ځان لپاره د جګړي د اسیر دريز ددعوي وګړي چي د هغه په هکله غور او څیړنه وشي .د دغي جرم غور او څیړنه که شوني وي باید د محاکمي څخه دمخه تر سره شي . پرته د دولتي خونديتوب څخه چي محاکمه د تړلو دروازو تر شا تر سره کیږي د حمايوي ځواک استازو ته د حق ورکړل شي چي د محاکمي په بهیر کي شتون ولري .پع دغو شرایطو کي بندي کوونکي ځواک باید حمايوي ځواک ته معلومات ورکړي .

۳. هغه کس چي په جګړه کي ګډون کړي وي او د جګړي د اسیرد دريز ورته ونه ګڼل شي او یا د څلورمي لوظنامي له مخي د وړ چال چلند څخه برخه مند نه شي . د دغي تړون د ۷۵ مادي سره سم په ټوو حالاتو کي د حمایت حق لري داسییو کس به نیو شویو سیمو کي پرته له دي چي د جاسوس په توګه نیول شوي وي د څلورمي لوظنامي د ۵ مادي برسيره ددغي لوظنامي سره سم د مکاتبي د حق څخه برخه مند کیږي

دويم مطلب- تر ځانګړي حمایت لاندي سیمي او زونونه

بي دفاع سیمي

۵۹- ماده- ۱.په چګړه کې د جګړې د ښکیلو لوریو له خوا په بې دفاع سیمو باندې برید په هره وسیله چې وي منع دي .

۲.په جګړه کي د ښکیل یوه لوري واکمن چارواکي ښايي زون ته نږدییا هغه دننه د استوګني یوه سیمه چي وسلوال ځواکونه په کیيو د بل سره مخامخ وي او د مخالف لوري د نیولو او اشغال په وړاندي پرانیستي وي . د بي دفاع سیمي په توګه اعلان کړي .داسي سیمي باید د لاندي شرایطو درلودونکي وي .

(الف) ټول سرتیري او جګړه ماران او همداراز ګرځنده وسلي او ګرځنده فوځي تجهیزات باید د هغه ځایه ایستل شوي وي (ب) د ځاي په ځاي شوي فوځي تاسیساتو او لوازمو څخه باید د جګړي لپاره ګته وانه خیستل شي.

(ج) د چارواکو او خلکو له خوا باید جګړه ییز عمل سره ته ونه رسیږي .

(د) د فوځي عملیاتو په ملاتړ دي هیڅ راز فعالیتونه نه تر سره کیږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳. د لوظنامو او یا د دغه تړون ترځانګړي حمایت لاندي کسانو شتون او د نظم او قانون د ساتني لپاره د پولیسو د ځواکونو شتون په دغه سیمه کي د دویم پرګراف د شرایطو سره په مغایرت کي نه دي .
ځانګړي حمایت لاندي کسانو شتون او د نظم او قانون د ساتني لپاره د پولیسو د ځواکونو شتون په دغه سیمه کي د دویم پرګراف د شرایطو سره په مغایرت کي نه دي .
۴. د دویم پرګراف د اعلان چي مخالف لوري ته وینا ده او باید د شونتیا تر بریده په هغه کي د بي دفاع سیمي محدویت په دقیقه توګه تعریف او تشریح شوي وي . په جګړه کي ښکیل مخالف لوري د اعلان د ترلاسه کولو څخه ډاډ ورکوي او پرته له دي چي د دویم پراګراف شرایط ترسره شوي وي دغه سیمي د دبي دفاع سیمو په توګه ومني .

په دغه حالت کي دي ژرتر ژره د بي دفاع سیمي د اعلانوونکي لوري ته خبر ورکړي . سره له دي چي د دویم پرګراف شرایط تر لاسه شوي نه وي هغه سیمه دي دهغه د حمایت څخه برخمنه شي چي دد غه تړون د نورو احکامو او د وسلوالو نښتو کي د پلي کیدونکي نړیوال قانون د اصولو څخه برخمن شي .

۵. د جګړي ښکیل لوري کولاي شي د بي دفاع سیمو په جوړولو سره سلا شي . آن که دغو سیمو د دویم پرګراف شرایط هم پوره نه کړي . تړون باید د شونتیا تر بریده په دقیقه توګه د بي دفاع سیمي محدودیت تعریف او تشریح کړي . او د اړتیا په صورت کي دي د څارني لاري چاري وکاروي.

۶. هغه لوري چي د دغه تړون د شرایطو سره سم یي د سیمي اداره په لاس کي ده . د هغي شا او خوا دي د شونتیا تر بریده د داسي نښو په واسطه نښه کړي چي د بل لوري سره پري سلا شوي وي او په تیره بیا د هغو ځایونو او لویو لارو ترڅنګ دي ودرول شي چي د لیدلو وړ وي .
۷. یوه بي دفاع سیمه خپل دریز د بي دفاع سیمي په توګه هغه وخت له لاسه ورکوي چي د دویم پرګراف د شرایطو او یا د تړون د پنځم پرګراف د موادو په پوره کولو کي پاتي راشي .په داسي حالاتو کي دغه سیمه د هغه حمایت څخه برخمنه کیږي چي د دغه تړون د نورو احکامو او په وسلوالو نښتو کي د نړیوال قانون د پلي کیدو وړ نورو اصول ورته چمتو کړي دي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

غیر فوځي زونونه

۶۰ ماده – ۱ . په جګړه کې ښکیل لوري نه شي کولاي خپل فوځي عملیات هغه زونونو ته وغزوي چې هغه یې د غیر فوځي زونون به توګه پیژندلي او منلي وي . د دغه تړون د شرایطو په خلاف دغه غزونه ممنوع ده .

۲. تړون یاید څرګند او کوټلي وي، د حمایوي ځواک او یا بې پلوه موسسي له خوا په نیغه، ژبنیزه یا لیکلي توګه ترسره شوي او د دواړو له لورو له خوا په یوه وخت اعلان شي .

دغه تړون ښایي د شونتیا تر بریده د نافوځي شویو زونونو څلور خواوي او د اړتیا په صورت کې د څارني لارې چارې په کې بیان او څرګندې شوي وي .

۳. د دغه ډول د تړون موضوع ښایي د داسې ځانګړتیاو درلودونکي وي چې .

(الف) د هغه ځایه باید ټول جګړه ماران او همدا راز ګرځنده وسلې او ګرځنده فوځي تجهیزات ایستل شوي وي .

(ب)په هغه کې باید موجودو تل پاتي فوځي تاسساتو څخه د جګړې لپاره کار وانه خیستل شي

(ج) په هغه کې باید د چاروا کو او استوګنو خلکو له خوا دشمانه چال او چلند سره ته ونه رسیږي

(د) په هغه کې باید د فوځي هڅو اړوند هر عمل درول شوي وي .

په جګړه کې ښکیل لوري باید د پورته پراګراف د (دال) د فقرې د شرایطو په تعبیر او د څلورم پراګراف پرته د هغه خلکو اړوند سلا وکړي چې غیر فوځي شوو زونونو ته د ورننوتو اجازه لري

۴. د لوظنامو او د دغه تړون ترځانګړې حمایت لاندې کسانو شتون او په زون کې د نظم او قانون د ټینګښت لپاره د پولیسو د ځواکونو ساتنه د دریم پراګراف د شرایطو سره توپیر نه لري

.

۵ هغه لوري چې دغه زون یې تر ولکې لاندې دي باید د شونتیا تر بریده دغه سیمه په هغه نښو سره سمبال کړي چې سلا پرې شوي وي او څرګند ډول بې د لیدو وړ سیمو په ځانګړې توګه د زون د سیمې چاپیر او د لویو لارو تر څنګ ځای پر ځای کړي .

۶. که جګړې د نافوځي شوي زون ګاونډ ته راوکښل شي په هغه صورت کې چې اړوند لوري پر ې سلا شوي وي هیڅ لوري دغه زون د فوځي عملیاتو لپاره کارولاي نه شي او په یو اړخیز ډول تړون فسخه کولاي نه شي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷. که د جګړي کوم ښکیل لوري د دریم یا شپږم پراګراف د احکامو څخه سرغړونه وکړي مقابل لوري باید په ترون کي د نافوځي شوو د دریز د مکلفیتونو څخه خلاص وګڼل شي .په داسي یو احتمال کي زون خپل دریز د لاسه ورکوي خو کولاي شي د دغه ترون د نورو احکامو او وسلوالو نښتو کي د نافذ نړیوال قانون د نورو اصولو څخه برخمن شي .

دریم مطلب : په نښته کي د ښکیل لوري په لاس کي خلکو سره چلند

لمړي جزا–د پلي کیدو او د کسانو او شیانو حمایت

د پلي کیدو ډګر

۷۲ ماده – د دغي برخي حکمونه په څلورمه لوظنامه کي راغلي دي . به نښته کي د ښکیل لوري په لاس کي د ملکي وګړو او ملکي شیانو د بشر پالني د حمایت په اړوند کښل شوي قراعد په ځانکړي توګه د هغه اړوند لمړي او دریمه برخه او همدارنګګه د نړیوالو وسلوالو نښتو په بهیر کي د بشري بنستیزو حقونو د حمایت به اړوند د نړیوال قانون د پلي کیدو نکي قاعدي دي .

کډوال او تابیعیت نه لرونکي کسان

۷۳ ماده – هغه کسان چي د جګړو د پیل څخه مخکي د منل شوو نړیوالو سندونو په درلودلو سره د ښکیل لوري او یا د میلمه پال دولت تر ملي قوانینو لاندي او یا د استوګني د دولت له خوا تابعیت نه لرونکي یا کډوال پیژندل شوي دي باید په ټولو شرایطو کي د څلورمي لوظنامي دلمړي او دریمي برخي د حکمونو په بام کي نیولو سره د هر ډول امتیاز او او توپیر څخه پرته تر حمایت لاندي ونیول شي .

تیت او پرک شوي کورنیو د غړو بیا یو ځاي کول

۷۴ ماده –ژمن لوري او په جګړه کي ښکیلو خواوي باید د هغي کورنیو د بیا یو ځاي کولو په کار هره شوني اسانتیا رامنځ ته کړي چي د وسلواللو نښتو به پایله کي بیل شوي دي . په تیره بیا د ژینوا د لوظنامو او د دغه ترون له حکمونو او امنیتي مقرراتو سره سم دي د ښکیلو بشري موسسو کارونه وهڅوي .

دویمه جزا : د ښځو او ماشومانو په ګټه ګامونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښځو حمايت

۱۷۶ ماده – ۱ .د ښځو بايد ځانګړې درناوي وشي او د تيري او اجباري فحشا او د ناوړه عملونو د نورو ډولونو په وړاندي بايد تر ځانګړې حمايت لاندي راشي .

۲ د هغو اميدوارو او ماشوم لرونکو ميندو پيښنو ته بايد د لمړيتوب حق ورکړل شي چي د جګړې سره تړاو کي نيولييا بندي شوي وي

۳ په جګړه کي ښکيل لوري بايد د امکان تر بريده هڅه وکړي چي د اميدواره ميرمنو او شيدي ورکوونکي ميندو د وسلوالي جګړې اړوند د مرګ د سزا ورکولوو څخه منع وکړي دد اسي جرمونو اړوند د مرګ سزا بايد په دغه ميرمنو باندي پلي نه شي .

ماشومانو حمايت

۷۷ ماده – ۱. ماشومان بايد تر ځانګړې حمايت لاندي وي او د هر ډول ناوړو کړنو څخه وساتل شي .

۲ په جګړه کي ښکيل لوري بايد د هغوي د عمر او نورو حالتونو له پلوه هغوي ته د دوي له څرنګوالي سره سم څارنه چمتو کړي .

۲ يه جګړه کي ښکيل لوري بايد د ټولو هغو لارو جارو څخه ګټه وواخلي چي د پنځلس کلونو څخه د لږ عمر ماشومان په جګړه کي نيغه ونډه وانه خلي او په وسلوال فوځ کي د هغوي دګمارلو څخه ډوډه وشي .

هغو ماشومانو ته بايد په وسلوال فوځ کي د ګډون او ګمارلو د لمړيتوب حق ورکړل شي چي د ۱۵ کلنونو عمر يي بشپړ کړي وي او هغه چي۱۸ کلني ته نه وي ررسيدلي بايد هغو ته چي د عمر د زياتوالي د مخي تر نورو لمړيتوب ورکړل شي .

۳ هغه ماشومان چي د ۲ پرګراف د احکامو سره سره په استثنايي حالتونو کي۱۵ کلني ته نه وي رسيدلي او په جګړو کي ګډون وکړي او د مخالف لوري له خوا ونيول شي ، له دي پرته چي د جګړې اسير وي او که نه د دغي مادي له احکامو سره سم دي له ځانګړې حمايت څخه برخمن شي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴ د ۷۵ مادي د ۵ پرګراف د حالتونو پرته چي ماشومان په یوه وړه کورني کي استوګنه وکړي . داډله ماشومان د نیول کیدو ، توقیف یا بندي کیدو په صورت کي باید د لویانو د اوسیدون ځاي څخه جلا وساتل شي .
۵ پر هغو ماشومانو چي د جرم په وخت کیبي د ۱۸ کلني عمر نه وي بشپړ کړي باید د وسلوالي جګړي اړوند جرم له امله د مرګ سزا پلي نه شي .

۷۸ ماده – د ماشومانو لیږدونه

۱ د متبوع دولت څخه پرته ، په جګړه کي ښکیله کومه ډله نه شي کولاي د ماشومانو د روغیتایي درملني د جبري عوملو پرته ، هغه هم په نیول شوي سیمو کي ، ړ خوندیتوب د غوښتني به صورت کي بهرني هیواد ته د ماشومانو لیږدونه سرته ورسوي . د ماشومانو د میندو ، د پلرونو او یا قانوني ولیانو د پیدا کیدو په صورت کي د هغوي لیکلي موافقه او خوښه په دي اړه ضروري ده . د دغه کسانو د نه پیدا ایښت په صورت کي د هغ چا لیکلي موافقه ضروري ده چي د قاونون له مخي د ماشومانو د څارني مسؤلیت ورپه غاړه دي . د هر لیږدوني بهیر باید د ښکیلو لورو په موافقت د حمایوي ځواک تر څارني لاندي ونیول شي ، لکه هغه ډلي چي دا لیږدونه سمبالوي ، هغه لوري چي دا ماشومان مني او هغه ډله چي دا ماشومان ورپوري اړه لري . په جګړه کي هر ښکیل لوري هر حالت کي د هر شوني اقدام څخه به ګټي اخستیني سره د خطري سره د ماشومانو د مخامخ کیدو مخنیوي وکړي . ۲ لیږدونه چي د دغي پرګراف له مخي تر سره کیږي باید د هغوي د مور او پلار له غوښتني سره سم د جلا والي په بهیر کي د شوني پرلپسي والي به پام کي نیولو سره د دیني او اخلاقي زده کړو به ګډون د هر ماشوم لپاره ښوونه او روزنه چمتو شي .

۳ د ماشومانو کورنیو او هیواد ته د بیرته ستنیدو د ټکي په پام کي نیول سره د دغي مادي له حکم سره سمي د ماشومانو لیږدونه تر سره شوي ده . هغه لوري چي دغه لیږدونه سمبال کړي ده او د هغه هیواد چارواکي چي دغه ماشومان یي منلي دي باید هر ماشوم ته د عکس سره یو داسي کارت جوړ کړي چي د سره سلیب نړیوالي کمیټي د ورکو شوو خلکو د پل اخیستني مرکزي څانګي ته به واستول شي ،په دي شرط چي ماشومان د خطري سره مخامخ نه کړي . هر کارت باید د شونتیا په صورت کي دغه لاندي معلومات ولري .
(الف) د ماشوم تخلص (کورني نوم)

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ب) د ماشوم نوم

(ج) د ماشوم جنس

(د) د ماشوم د زیږیدني نیټه (که د زیږیدو نیټه یي څرګنده نه وي ، د هغه تقریبي عمر)

(ه) د ماشوم د پلار بشپړ نوم

(و) د ماشوم د مور نوم او د واده دمخه د هغي نوم

(ز) د ماشوم نږدي خپلوان

(ح) د ماشوم ملیت

(ط) د ماشوم مورني ژبه او هره بله ژبه چي پري خبري کوي

(ي) د ماشوم د کورني پته

(ک) د ماشوم د پیژندني شمیره

(ل) د ماشوم روغتیایي څرنګوالي

(م) د ماشوم د ویني ګروپ

(ن) د ماشوم بیلونکي نښي

(س) د ماشوم د موندلو ځاي او نیټه

(ع) د ماشوم د هیواد د پریښودو ځاي او نیټه

(ف) د ماشوم دین (که یي ولري)

(ض) په استوګن هیواد کي د ماشوم پته

(ق) که ماشوم له ستنیدو دمخه مړ شي ، د هغه دمړیني نیټه ،ځاي او د مړیني څرنګوالي .

دریمه جزا – ژورنالیستان (خبریالان)

د خبریالانو د حمایت لاري چاري

۷۹ ماده – **۱**. هغه شمیر خبریالان چي د جګړي به سیمو کي د خطرناکو مسلکي دندو په سرته رسولو بوخت وي باید د (۵۰) مادي د لمړي بند دحکم له مخي ملکیان وګڼل شي .

۲- هغوي په دي شرط باید لوظنامي او تړون تر حمایت لاندي وي چي د لمکي په توګه د خپل دریځ مخالف عمل سرته ونه رسوي او د جګړي د ریپورت ورکونکي له هغه حق څخه تیري ونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي چي د دريمي لوظنامي د څلورمي مادي په څلورم بند کي وسلوالو ځواکونو ته ورکړل شوي دي .۳- د دغي تړون د دويمي ضميمي له بيلګي سره سم هغوي بايد هغه پيژند پاڼه ولري چي ښايي د هغويد اړوند هيواد يا د هغه هيواد له خوا ورکړل شوي وي چي دي په کياستوګنه لري او به هغه کييي د ګمارونکي خبري موسسي نوم ليکل شوي او د خبريال به توګه يي د ده دريځ منلي وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پایله

د جګړې اړوند مدون حقوقو د دجینیوا لومړې کنفرانس څخه سرچینه اخلي . دغه کنفرانس په حقیقت کي له نړیوالو جګړو او شخړو کي د ښکیلولو او دو او عامو خلکو د حقوقو د خوندیتوب په برخه کې یو لوي پرمختګ و .

د ۱۹ په م نمیایي کې د خوځښت سبب شو. یعني د دولتونو تر منځ دجګړې دحقوقو په اړه ګن شمیر دوه اړخیز او څو اړخیز نړیوال تړنو نه لاسلیک شي . په داسي حال کي چي اوس مهال دنړۍ د ۱۹۰ هیوادونه دجینیوادکنوراسیونو غړي دي خو بیا هم په شخړو او جګړو کي ښکیل دولتونو ځیني وخت د کنواسیون د ژمنو خلاف عمل کوي . په جګړو کي د ملکي حلکو ژوند ته پاملرنه نه کیږي او هغه زیان رسوونکي وسلې کارول چي منع شوي دي .

سوره ، عراق، یمن او فلسطین هغه هیوادونه وي چې په وروستو کي آن کلتریمونه او کیمیا وې وسیلی هم په کي وکارول شوي و . په د ۲۰۱۳ م کال کي لویدیځو هیوادونو او ملګرو ملتونو ادعا وکړه چي د سوریې دولت په دغه هیواد کي د مخالفینو پر ضد کیمیاوي وسلی کارولي د ي دهمدي کال په مې میاشت کي د ملګرو ملتونو یو یي پلټونکي ډلې وویل چي ګومان کیږي سوې دولتي ځواکونه د «سا دین په نوم هغه ګاز کارولي دي چي دا نسان مه غزه زیانمنو ی وروسته په ټولنیزو ورسیتو کي داسي ویدي ګاني هم خیري شوي چي په سوریه کي کارول مؤوکیمیاوي وسلو له امله او زیانمن ماشومان په کي لیدل کیږي .

دا په جګړو کې د زهرجنو یې خوبي کوونکي او بیولوژیکي وسلو دکارونې د مخنیوي په اړه ځینو د (۱۹۲۵) کال دویرو کول خلاف کړنه ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړاندیزونه

د التقوا د لوړو زده کړو مؤسسی څخه هیله کوم تر څو د محصلینو د را پوهیدو په منظور نورو محصلینو ته هم د اړونده موضوع په اړه سمنیارونه او موضوعاګاني ورکړي دي .

۱- د نړیوالی ټولني څخه هیله کوم چې هغه هیوادونه چي د دا ډول اصولو رعایت نه کوي باید هغوي هیله وکړي اود اصولو په رعایت یې مجبور کړي.

۳- په جګړه کي ښکیلوهیوادونه څخه هیله مندیم چي د دا ډول اصولو رعایت خپل د ښي او انساني وجیبه وګڼي .

۴- د هیوادونو فوځي ارګانونو څخه هیله کوم چي دجګړېپه اصولوپه اړوند دخپلو پوځیانو د پوهي د زیانونو په منظور پروګرامونه لنډ مهال او اوږد مهال کورسونه ، دایرکړي ځکه دا د بشر په ګټه دي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخځليکونه.

۱- ابراهيمي ، محمد (۱۳۷۷) ،اسلام و حقوق بين المللى عمومي جلد،دوم ايران، تهران انتشارات سمت .

۲- ابن قدامه ، احمد بن محمد (۱۴۲۵) المغنى ، راش، مکتبة الرياض الحديثه

۳- ارسجانې، حسن ، د دولتونو حاکميت واکمني) دحبيبي کتابونو د سهامې شرکت ، (۱۳۴۸)

۴- بيګدلي ، محمد رضاضيائى (۱۳۸۴) حقوق بين المللى عمومي ايران تهران کتابخانه ګنج دانش

۵- تره کي ، محمد عثمان (۱۳۸۷) په افغانستان کي د جګړې د جنايتکارانو محاکمه افغانستان ، کابل .

۶- تونکن اونور ، نړيوال عمومي حقوق ، د پوهنوال دوکتور ودير صافى ژباړه ، دکابل پوهنتون

۷= دفترى احمد متين ، د نړيوالو حقوقو د اړيکو بهير، تهران د حبيبې انتشارات ، ۱۳۴۱)

۸- ژينوا،د (۱۹۴۹)اګست د ۱۲نيتي په لوظنامو باندي ورزيات شوي تړنونه،

۸ - ژينوا،د(۱۹۴۹) اګست د ۱۲نيتي په لوظنامو باندي ورزيات شوي تړنونه

۹- ژينوا،د (۱۹۴۹)اګست د ۱۲نيتي په لوظنامو باندي ورزيات شوي تړنونه،

۱۰ (۱۹۴۹) اګست د ۱۲نيتي په لوظنامو باندي ورزيات شوي تړنونه،

۱۱- ژينوا،د (۱۹۴۹)اګست د ۱۲نيتي په لوظنامو باندي ورزيات شوي تړنونه،

۱۲- ژينوا،د (۱۹۴۹) اګست د ۱۲نيتي په لوظنامو باندي ورزيات شوي تړنونه

۱۳- قرانکريم او حديث څخه هم رانقل شوي دي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست

سریزه 1

موضوع تګلاره : 2

د موضوع پلان : 2

لـومړی فصل 3

عمومي معلومات 3

لومړي مبحث: جګړې د نړیوالو حقوقو پیژندنه 3

دویم مبحث- تاریخي سیر 4

دریم مبحث- جګړې د نړیوالو حقوقو منابع 7

لومړي مطلب- دبشر دوستانه حقوقو بنستیز اصول 7

دوهم مطلب – عرف او عادات 8

دریم مطلب- نړیوال معاهدات۲ 9

څلورمطلب : د حقوقو کلي اصول 9

لومړیمبحث -جګړې حقوق یا نړیوال بشرپال 11

دویم مبحث -دجګړې مفهوم د نړیوالو حقوقو له نظره 11

لومړیمطلب -تشکیلاتي یا اورګانیک عنصر: 11

دویم مطلب-معنوي عنصر یا دجګړې اراده: 12

دریم جز-مادي عنصر(ثبته) 13

څلورم جز- جګړې موخه: 14

لومړي جز-دانساني سلوکاونه تبع یضاصل: 14

دویم جز-دپوځي اقدام اصل: 15

دریم جز-محدودیت اصل 15

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم جز-تفکیک اصل: 15

پنځم جز- دتناسب اصل: 15

شپږم جز-دښه نیت اصل: 15

هغه ډلې اوځایونه چې دجګړې دحقونوله ملاتړڅخه برخمن دي 15

څارونکې بنستیونه 16

۱-دولتونه 16

دریم فصل 16

جګړیزه اصول د اسلامي شریعت نړیوالو دوستانه نظر 16

لومړی مبحث- د اسلام له نظره 16

لومړی مطلب :د اسلامي په مقدس دین کې د جنګ (جهاد) پېژندنه او اهداف 18

لومړی جزا –د جهاد فی سبیل الله مفهوم او مانا 18

دویم جزا- په اسلام کې د جګړې (جهاد) موخې او اهداف 20

دویم مطلب - د جګړې حقوق د جینوا د کنوانسیون له مخې 20

پیژندل شوي نښانونه۱ 22

ملي نښانونه۲ 22

پوپناکول۴ 22

د جګړې د لیکې څخه د وتلې دښمن ساتنه 22

د الوتکې سپرلی 23

۴۲ماده 23

وسله وال ځواکونه۱ 23

جګړه ماران او د جګړې اسیران 24

جګړو کې د ګډون کوونکو کسانو حمایت 25

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويم مطلب- تر ځانګړي حمايت لاندي سيمي او زونونه.......26
بي دفاع سيمي.......26
غير فوځي زونونه.......28
دريم مطلب : په نښته کي د ښکيل لوري په لاس کي خلکو سره چلند.......29
د پلي کيدو ډګر.......29
کډوال او تابيعيت نه لرونکي کسان.......29
تيت او پرک شوي کورنيو د غړو بيا يو ځاي کول.......29
د ښځو حمايت.......30
ماشومانو حمايت.......30
۷۸ ماده – د ماشومانو ليږدونه.......31
د خبريالانو د حمايت لاري چاري.......32
پايله.......34
وړانديزونه.......35
اخځليکونه.......36

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library